

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Son yılların yorucu temposunun ardından nispeten biraz daha sakin bir gündemle toplandık.

Ekonomide, iç ve dış politikada bir dizi risk faktörünü nihayet geride bırakabildik.

Geçen toplantımızı konjonktürel sorunların ağır bastığı bir dönemde yapmıştık.

Konjonktürel sorunların biraz olsun hafiflemesini fırsat bilerek bu toplantıda yapısal sorunlarımız üzerinde durmak istiyorum.

İç politikada seçim sürecini geride bıraktık.

Seçim öncesinde ve sonrasında yaşanan aksaklıklara rağmen, yerel seçimler Türk toplumunun demokrasi ve sandığın meşruiyetine duyduğu inancı teyit etti.

Türk demokrasisinden her zaman umutlu olmak gerektiğini bir kez daha gördük.

Dış politikada, S400 ve Suriye hareketi gibi belirsizlik yaratan konuların ateşi en azından biraz hafifledi.

Rusya ve ABD ile ilişkilerimizin seyri Türkiye'yi nereye gittiği en çok tartışılan ülkelerden biri olmaktan çıkardı.

Ekonomide ise aşırı yüksek kur hareketliliği başta olmak üzere öngörü ufkunun iyice daralmış olduğu günler geride kaldı.

Birçok kuruluş büyüme tahminlerini yükseltti.

Ülkemizde nispeten daha sakin diyebileceğimiz günlere karşılık, dünyadaki olağandışı hareketlilik devam ediyor.

Dünya, şiddetli toplumsal hareketlerden Brexit sürecine, ekonomik yavaşlamadan küresel iklim krizine, sosyo ekonomik dengesizliklerden teknolojik dönüşümün etkilerine uzanan çok geniş bir yelpazedeki sorunlar yumağıyla uğraşıyor.

Belli ki bu sorunlar yumağına bulunan çözümler yeterli ya da uygun olmuyor.

Bu nedenle birçok ülkede sokak siyaseti 1968'den bu yana ilk kez parlamenter siyaseti gölgede bırakarak belirleyici dinamik haline geliyor.

Gündemimizi işgal eden bütün bu sorunlar bugün dünyanın çoklu bir kriz durumuyla karşı karşıya olduğunu gösteriyor.

Ülkemiz de bu krizlerden muaf değil.

Kendi konjonktürümüzden kaynaklanan sorunların hafiflemesiyle, sürekli ertelemekte olduğumuz yapısal sorunlarla nihayet uğraşabileceğimiz bir fırsat çıkıyor önümüze.

Bu zamanı iyi kullanmalıyız.

Dış tehditlere karşı en başta yapmamız gereken şey içeride bünyemizi kuvvetlendirmek ve değişen koşullara uyum yeteneğimizi artırmak.

Dünyanın gündeminde ilk sıralarda olan eşitsizliklerin azaltılması, iklim krizi ve teknolojik dönüşümün etkilerini biz de gündemde ilk sıralara taşımamız.

Ayrıca, kadın-erkek eşitliği ve depreme hazırlıklı olma öncelikli gündem maddelerimiz arasında olmalı.

Hiç şüphesiz en kötünün geride kalması, mevcut durumun çok iyi olduğu anlamına gelmiyor.

Geçtiğimiz sıkıntılı dönemin izlerini henüz üzerimizden tam olarak atamadık.

Örneğin, ekonomide enflasyonun düştüğünü görüyoruz ama bu hayat pahalılığının olmadığı anlamına gelmiyor.

Sadece fiyatların artış hızı azalmış durumda.

Hatta, baz etkisi ortadan kalktığında önümüzdeki aylarda yeniden bir miktar artış görmemiz de olası.

Faiz oranlarındaki gerileme ve kamu bankalarının uyguladığı kredi genişlemesi sayesinde tüketim kıpırdamaya başladı.

Geçen gün açıklanan verilerin de gösterdiği gibi ekonomi yeniden büyüme sürecine giriyor.

Öte yandan, gerek iç talep, gerek dış talep üzerindeki baskılar hızlı büyümenin önünde engel oluşturuyor.

Son işgücü istatistikleri geçen yıldan bu yana istihdam edilen kişi sayısında 800 bine yakın azalış olduğunu ortaya koyuyor.

Ekonominin yavaşlaması ya da hızlanmasının istihdam üzerindeki etkisi zaman alır.

Ekonomi büyüme sürecine girerken işsizlikteki düşüşün arkadan gelmesi beklenen bir durum.

Ancak ekonomik daralma düşük gözükmese de işsizliğin bu kadar yüksek seviyelere gelmiş olması son derece endişe verici.

Bu durumun çözümü için sadece büyümenin geri dönmesini beklemek yetmeyebilir, ilave tedbirler alınması gerekebilir.

Dış talep de dünya ekonomisindeki yavaşlamadan olumsuz etkileniyor.

IMF'nin son dünya ekonomik görünümü raporunun verilerine göre, 2019'da dünya ekonomisinde beklenen büyüme 2008-2009 döneminden bu yana görülen en düşük oran.

Üstelik düşük büyüme dünyanın %90'ını sarmış durumda.

Dünyanın en büyük 20 ekonomisinden beşi, Almanya, İngiltere, İtalya, Brezilya ve Meksika resesyon riskiyle karşı karşıya.

Küresel ticaret adeta durakladı.

Bu durum büyüme hızımızı yavaşlatacak.

Tarihsel olarak Türkiye ekonomisinin yumuşak karnı olan dış açık, TL'deki hızlı değer kaybı ve daralan iç talep sayesinde kapandı ve dış borçlanma hız kesti.

Büyümenin geri dönmesiyle beraber dış açık sorununun hortlamaması için üretim yapısında radikal değişiklikler gerekiyor.

Bunun için öncelikle yatırım ortamının iyileşmesi lazım.

Bu konuda önemli adımlar atıldı. Ancak ülkeler arasında yatırımları çekmek için kıyasıya bir rekabetin olduğu günümüzde yatırım ortamını iyileştirme çabalarının sürekliliği önemli.

Dış talebin yavaş seyrettiği bu ortamda hızlı ve istikrarlı bir büyüme ortamı için en önemli unsur ise canlı bir iç talep.

Yatırım ortamı iyileştikçe ve istihdam genişledikçe iç talep canlanacak ancak bu süreci desteklemek ve hızlandırmak gerekiyor.

İyi bir planlama, etkin bir teşvik sistemi, istikrarlı bir makroekonomik ortam, hukuk ve yargı sisteminde devam edecek iyileştirmelerle rekabet gücü yüksek sektörlerde yerli ve yabancı yatırımcıları daha çok çekmek mümkün olacak.

Bir de son birkaç yıldır devam eden seçim maratonu ve siyasette yükselen tansiyon nedeniyle ihmal etmiş olduğumuz sosyo-ekonomik sorunlarımız var.

Bunların başında gelir dağılımı geliyor.

Gelir dağılımı 2010'lu yılların başlarına kadar düzeliyordu. Ancak son yıllarda, düşük büyüme, yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik, dar gelirli kesimlerde refah kaybına yol açtı.

İşsiz sayısı 4 milyon 650 bine ulaştı.

Ekonomideki sıkıntılar en çok toplumun en yoksul kesimlerini etkiledi.

İşsizlerin %17'si nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar.

İnşaatta 500 bin kişi işsiz kaldı.

Para ve maliye politikaları ile konjonktürden kaynaklı sorunlarda bir parça hafifleme görülmüşken, şimdi yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının daha adaletli hale getirilmesi konusuna çaba harcamak gerekiyor.

Dünyada da 2008 krizinden sonra yoksullaşmada artış ve toplumsal kesimler arasında muazzam servet farklılıkları ortaya çıktı.

Durum birçok ülkede 1930'lu yılları hatırlatıyor.

Adaletsizlikler sosyal ve siyasi dengeleri sarsıyor.

Örneğin, sokak hareketleriyle sarsılan Şili gelir adaletsizliğinin en şiddetli olduğu ülkelerden birisi.

Refahın daha adil paylaşılması, ekonomik ve siyasi istikrarın temel belirleyicilerinden birisi.

Gelir adaletsizliğine yol açan en önemli sebeplerden birisi eğitimde fırsat adaletinin olmaması.

Özellikle ortaöğretimde cinsiyet ve bölgeler ayrımında net okullaşma oranındaki farklarının giderilmesi önemini koruyor.

Eğitim performansımız ulusal araştırmalarda da uluslararası karşılaştırmalarda da tatmin edici çıkmıyor.

Bulgular sorunun sadece telafi programları ile çözülemeyecek kadar yapısal olduğunu ortaya koyuyor.

Bu koşullarda yetişen yeni nesiller işgücüne katıldığında iş bulmakta zorluk çekiyor ya da çok düşük ücretlere niteliksiz işlerde çalışıyorlar.

Nitekim, niteliksiz veya düşük nitelikli işlerde çalışanların oranı %40 civarında.

Yeterli becerilerle donatılmayan gençler arasında işsizlik oranı %27'ye kadar yükseliyor.

Nitelikli eğitim alamayan gençler için gelecek yıllar daha da zorlu olacak.

OECD'nin bulgularına göre gelecek 15-20 yıl içinde mevcut işlerin %14'ü yok olma riski ile karşı karşıya.

%32'sinde ise otomasyona bağlı radikal değişimler bekleniyor.

Yani, halihazırda dünyadaki akranlarının gerisinde kalan çocuklarımızı bugüne ayak uydurur hale getirmek de yetmiyor.

Teknolojik değişim kapıda. Son yıllarda ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik değişmelerin hızı baş döndürücü.

Çocukları bu geleceğe layıkıyla hazırlamak gerekiyor. 2023 Eğitim Vizyonu bu çerçevede önemli bir fırsat yaratıyor.

Eğitim kalitesinin yükseltilmesinde bütçe çok önemli bir etken.

Vergi gelirlerinin GSYH içinde 1990’larda %13’lerde olan payı 2010’dan sonra %17’lere yükseldi.

Sosyal devlet olmanın gereği toplanan ilave vergilerin eğitim ve diğer sosyal harcamalara ayrılmasıdır.

Oysa, merkezi yönetim bütçesinden eğitime ayrılan pay 2016’ya kadar yükselmişken sonradan bu ivme korunamadı. 2020 bütçesinden eğitime ayrılan payda bir miktar yükseliş olsa da bu yeterli değil.

Çocuklarımızı çalışma hayatının gerektirdiği becerilerle donatabilmek için eğitime milli gelirden ayrılan payı ve eğitimin kalitesine yapılan yatırımları bir an önce yükseltmemiz gerekiyor.

Toplumsal adalet açısından önemli bir başka başlık ise cinsiyet eşitliği.

Eğitimde, çalışma yaşamında ve karar alma mekanizmalarında kadınların ikincil konumda olmasının sonucu toplumsal ilerlemenin zafiyete uğramasıdır.

Kadının güçlendirilmesine yönelik bazı politika ve uygulamalar başlatıldı.

Ama sonuçlar kadınlar aleyhine olan adaletsizliğin düzelmediğini ortaya koyuyor.

Henüz iş işten geçmeden üzerine eğilmemiz gereken bir başka alan çevre ve iklim değişikliği.

Bu alanlarda geç kalmanın ve yanlış uygulamaların bedeli çok yüksek.

Üstelik daha fazla tüketim için doğal dengenin bozulmasının maliyetini bizler değil çocuklarımız ve torunlarımız ödeyecek.

İklim krizi ile mücadele hiç şüphesiz tek başına bir ülkenin sorumluluğunda değil.

Ancak medeniyetimizi korumak için her ülke ve her birey üzerine düşen sorumluluğun gereğini yapmalı.

Alınacak önlemler geciktikçe iş daha da zorlaşıyor.

Bu nedenle iş işten geçmeden, iklim değişikliğinin yol açabileceği ölümcül sonuçlar önlenemez bir noktaya gelmeden önce harekete geçmek gerekiyor.

Bu çerçevede, geçen ay plastik kirliliği ile mücadele için oluşturulan “İş Dünyası Plastik Girişimi’nin şirketlere 2021 yılına kadar plastik taahhütlerini belirleme çağrısını çok yerinde bir örnek olarak gösterebilirim.

Hep çok acil başlıklar yüzünden fırsat bulup da 20 yıldır bir türlü layığıyla ele alamadığımız bir konu daha var: beklenen Marmara depremi.

Tek başına Türkiye ekonomisinin %30’undan fazlasını oluşturan ve nüfusunun neredeyse %20’sini barındıran İstanbul’u etkileyecek bir depremin yol açacağı insani ve ekonomik trajedi korkarım tahayyüllerimizin de ötesinde olacak.

Eylül ayında yaşamış olduğumuz küçük depremler bu alanda da olması gereken hazırlığın çok gerisinde kalmış olduğumuzu gösterdi.

Bu saydığım alanların hepsinde alınacak önlemlerin yaratacağı kazanım, toplum olarak katlanmamız gereken maliyetlerin çok üzerinde olacaktır.

Kaldı ki, bu alanlar öyle alanlar ki, gerekirse maliyet üstlenmeyi de göze almak gerekir.

Değerli konuklar,

Ülkemiz hem konjonktürel hem yapısal; hem kendine özgü hem de evrensel sorunlarla karşı karşıya.

Bugünden geleceğe baktığımızda değişim kaçınılmaz.

Hiç kimsenin değişimi engelleme gücü yok.

Dolayısıyla mesele, değişime ne ölçüde hazır olunduğu.

Hazırlıksız yakalananlar için değişimin yıkıcı etkisi çok daha yüksek olur.

Değişimi yönetmek iyi bir yönetim modeli ve planlama becerisi gerektirir.

Planlama konusunda Eisenhower'ın sevdiğim bir sözü var: plan gereksizdir ama planlamanın kendisi zaruridir.

Bu söze uygun olarak, bir kez yapıldıktan sonra rafa kaldırılacak planlar değil, toplumun farklı kesimleri ile istişare içinde yürütülecek dinamik bir planlama süreci gerekiyor.

Ülke olarak kaynaklarımız kıt.

Ne doğal kaynaklar, ne sermaye ne de nitelikli insangücü açısından zengin değiliz.

Bu nedenle kıt kaynakları sorumsuzca harcamayalım.

En verimli şekilde kullanalım.

Kaynakları en çok katma değer yaratacak ve sosyal gelişimi hızlandıracak şekilde harcamalıyım.

Kaynakları nereye yönlendireceğimizi istişare ile belirleyelim.

Böyle olunca tüm toplum ortak hedefler doğrultusunda seferber olur.

Bir iş yapılacağı zaman işi ehline bırakalım.

Harcamalar şeffaf olsun ki, paranın doğru kullanıldığı ve kayırmacılık yapılmadığı konusunda kimsenin şüphesi olmasın.

Aksi halde ulaşmak istediğimiz hedeflere ulaşamayız.

Üstüne bir de lüzumsuz yere kaynak israfı ve çevre tahribatı yapmış olur, para ve zaman kaybederiz.

İşte enerji sektöründe, altyapı yatırımlarında, kentsel dönüşümde ve hatta eğitimdeki planlama hatalarının bedelini hepimiz ödüyoruz.

Kısa vadeli akut sorunlarımızı çözerken de uzun vadeli yapısal sorunlarımızı çözerken de içinde hareket edeceğimiz çerçevenin üç çıpası var:

Bu çıpalardan ilki kural temelli uluslararası sistemle ittifak.

Mayıs ayındaki toplantıda, “eğer Türkiye küresel düzendeki yerinin hiç tereddütsüz biçimde kural temelli uluslararası sistem içinde olduğunu herkese gösterebilirse ve AB tam üyelik perspektifini güçlendirebilirse, bu durum ‘toptan ve çok yönlü’ bir reform niyet ve taahhüdü anlamına gelir” demiştim.

Geçen süre içinde Türkiye’nin liberal ekonomi ve demokrasi modelinden uzaklaşmakta olduğu tartışmalarının azalmasının olumlu etkilerini görmeye başladık.

Bundan sonrası için beklentimiz Türkiye’nin uluslararası ilişkilerinin konjonktüre göre şekillenen, bireysel düzlemde değil, uzun vadeli, kurumsal düzlemde olduğunun görülmesidir.

Böylece Türkiye, liberal demokratik sistemin reformunda etkili olacak uluslararası ittifakların bir parçası olacaktır.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik perspektifi, geçmişte olduğu gibi bugün de gerek Türkiye’nin, gerekse Avrupa Birliği’nin ortak çıkarıdır.

Önümüzdeki dönem için beklentilerimizden birisi de Avrupa Birliği ile ilişkilerde mesafe alınması.

Avrupa Birliği ile aramızdaki Gümrük Birliği, 21. yüzyılın küresel ekonomi ortamında zaman aşımına uğradı.

Geçen süre içinde sanayi ve hizmetlerin artan etkileşimi, dijitalleşmenin ulaştığı boyut, uluslararası ekonomik sistemde Çin, Hindistan ve Rusya’nın değişen konumu, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, AB’nin Japonya, Kanada gibi ülkelerle yaptığı yeni nesil ekonomik anlaşmalar gibi birçok gelişme ortaya çıktı.

Bu gelişmeler 1995 tarihli Gümrük Birliği anlaşmasının güncellenmesini gerektiriyor.

İkinci çıpa, demokrasi ve hukukun üstünlüğü.

Bugün birçok ülke toplumsal hareketlerle sarsılırken, geçen seneden beri yaşadığımız ekonomik daralmayı demokrasi içinde atlatma yolunda ilerliyoruz.

Bu ülkemiz açısından başlı başına önemli bir başarı.

Parlamentar sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine geçildikten sonra yeni sistemin kurumsal yapısının henüz oturtulamamış olması yapısal sorunların çözümünde bizi yavaşlatıyor.

Güvenlik sorunları bir devletin bir numaralı konusudur.

Ancak güvenlik sorunları demokrasi içinde, özgürlüklerin kısıtlandığı değil genişletildiği bir ortamda, toplumsal huzur ve güven içinde çözümlenmelidir.

Bizi arzuladığımız toplum hedefine yaklaştıracak olan budur.

Demokrasimiz güçlü olursa dışarıdan gelebilecek her türlü tehdidin üzerinden tüm toplum olarak el birliğiyle geleceğiz.

Üçüncü çıpa ise serbest piyasa düzeninin kurum ve kurallarıyla etkin şekilde işlemesi.

Ekonomideki karar alıcılar ancak bu sayede önlerini görürler ve yatırım ve üretim kararlarını alabilirler.

Etkin işleyen bir piyasa ekonomisi, önemli bir ekonomik etki yaratabilecek kanun değişiklikleri yapılırken, toplumun ilgili kesimleri ile istişare sürecinin şeffaf ve doyurucu şekilde yürütülmesini gerektirir.

Ekonomide oluşmaya başlayan olumlu havanın güçlenerek devam etmesi için, serbest piyasa düzeninin kurumsal yapısının güçlendirilmesi, düzenleyici kurumların bağımsızlığının garanti altına alınması, kurumlar arasında görev ve sorumlulukların dengeli dağıtılması gerekir.

Değerli konuklar,

Unutmayalım ki uzun vadede vatandaşımızın huzur ve refahı, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, yargı bağımsızlığı, kadın-erkek eşitliği, sosyal adalet, adaletli gelir dağılımı, tüm bireyler için kaliteli eğitim, ifade özgürlüğü, doğal ve kültürel mirası koruma hedefleri doğrultusunda kat ettiğimiz mesafeye bağlı olacak.

Bu hedefler doğrultusunda ilerlerken asla vaz geçemeyeceğimiz ilke ise laiklik.

Laiklik bu ülkenin çimentosudur.

Her konuşmamda olduğu gibi bu sefer de konuşmamı birlik beraberlik çağrısı yaparak bitirmek istiyorum.

Uzunca bir süreden sonra kısa vadeli sorunların ağırlığının hafiflediği bu dönemde, elbirliği ile bizi hedefimize ulaştıracak olan rotaya kilitlenmemiz gerektiği düşüncesiyle hepinizi saygıyla selamlıyor, dikkatiniz için teşekkür ediyorum.